నిరంతరం తట్టిలేపే జ్ఞాపకం

డా॥ ఎ. సుబ్రహ్మణ్యం*

మనుషులు దూరమైనా జ్ఞాపకాలు విడువవు. కొందరు దూరమైనా తట్టి లేపే జ్ఞాపకాలుగా మిగిలే ఉంటారు. అవి ఎప్పుడూ నిత్య నూతనంగా భాసిస్తుంటాయి. అట్లా జ్ఞాపకాలుగా మిగిలిన కొందరు కొండగుర్తులవుతారు. కొన్ని నిర్దిష్ట విషయాలకు వారే చిరునామాలవుతారు. నా జ్ఞాపకాలలో అట్లా మిగిలిన కొందరిలో ముఖ్యుడు కె. బాలగోపాల్. ఆయన హక్కుల ఉద్యమానికి కొండగుర్తు. నాగరిక సమాజానికి ఎప్పటికీ అవసరమయ్యే ప్రజా హక్కుల ఉద్యమానికి ఒక సిద్ధాంత కర్త. ఒక చుక్కాని.

బాలగోపాల్‌తో నాకు పరిచయం రెండు దశాబ్దాలకుపైనే. అది గొప్ప అనుబంధం కూడా. ఒక దశలో ఆయనంటేనే పెద్ద ఆశ్చర్యం. నాయకులు ఇట్లా కూడా ఉంటారా అని ఆశ్చర్యం. మేధావి ఇంతటి కార్యకర్త కూడానా అనే సంభ్రమం. అసలా నాయకత్వ సరళే నాకు కొత్త. ఒక మహోన్నత లక్ష్యం కోసం, ఒక ఆదర్శ సమాజం కోసం సంఘాలు ఏర్పడతాయి. కానీ నాయకగణం విషయానికొచ్చేసరికి అవే పెత్తందారీ పోకడలు. అణచివేయబడిన తరగతుల నుండి వచ్చిన నాలాంటి వారికి ఈ ధోరణులు మరింత కాక పుట్టించేవి. లక్ష్యాలు మహోన్నతం అయినప్పుడు ఇటువంటి స్వల్ప విషయాలను పట్టించుకోకూడదని మళ్లీ ముక్తాయింపులు. 'పెత్తనం చెయ్యాలనే సంబరం నీకు ఉండొచ్చు. పెత్తనం చేయించుకోవాలని నాకెందుకుంటుంది' అన్న తూసిడైడిస్ మాటలు పదేపదే గుర్తొచ్చేవి. ఒక విధమైన ఊపిరాడని వాతావరణం. ఆ స్థితిలో 'ఆక్సిజన్'లా బాలగోపాల్ ప్రవేశం.

'మహోన్నతమైన లక్ష్యాల కోసం జరిగే ఉద్యమంలో అందరూ సమాన భాగస్వాములే. నిచ్చెన మెట్లు లేవు. ఆధిపత్యం లేదు. పెత్తనం లేదు. ఆ విధమైన

* మానవహక్కుల వేదిక రాష్ట్ర ఉపాధ్యక్షుడు, నెల్లూరు

నాయకత్వం కోసం యావలేదు. ఒక లక్ష్యం కోసం కూడినవాళ్లం పనిచేసుకుంటూ పోదాం. తక్కినవి అంత ప్రధానం కాదు. పనిచెయ్యడమే ముఖ్యం'. ఇదీ బాలగోపాల్ ప్రవేశం తర్వాత కనిపించిన పరిణామం. ఇది కార్యకర్తలకు స్ఫూర్తిని, ఉత్సాహాన్ని ఇచ్చే వాతావరణం. ఉద్యమానికి ఊతమిచ్చే అనుకూల వాతావరణం. అత్యుత్తమ ఫలితాలు సాధించగల ఆదర్శ కార్యక్షేత్రం. అందులో మొలకెత్తిన నా వంటి బీజాలెన్నో!

పేజీలకు పేజీల రాతలు, శోషవచ్చే ఉపన్యాసాలు కాదు. నిర్దేశించుకున్న సూత్రాలకు చిత్తశుద్ధితో కట్టుబడిన ఆచరణ ముఖ్యం. అంతకు మించి ఏ హంగులు, అట్టహాసాలు అవసరం లేదు. హంగులు, ఆడంబరాల ద్వారా కాక పనిచేయడం ద్వారానే గుర్తింపు పొందిన అరుదైన నాయకుడు డా॥ బాలగోపాల్. హక్కుల లేమి, హక్కుల అణచివేత, హక్కుల అవగాహనా రాహిత్యంతో ముడిపడిన రంగంలో పనిచేసే నాయకత్వం ఎట్లా ఉండాలో మాదిరి చూపించిన వారు డా॥ బాలగోపాల్.

హక్కుల ఉద్యమంలో ఆయనే నాకు స్ఫూర్తి, ఆదర్శం. ఇక్కడ రెండు విషయాలు నేను గుర్తు చేసుకోవాలి. ఆయనతో కలసి పని చెయ్యడం చాలా సులువు. అది ఎంతో హాయిగా కూడా ఉంటుంది. నాయకుడుగా ఆయన ఏ విధమైన ఆధిపత్యాన్ని, పెత్తనాన్ని ప్రదర్శించడు. ఆయన ఒక నిఖార్సైన, నిబద్ధత గల కార్యకర్త. ఆయనను అనుసరిస్తే చాలు పనిలో భాగమైపోతాం. జ్ఞానం, కార్యాచరణ రెండూ కలిసొస్తాయి. వాటి అభేదాన్ని అర్థం చేసుకుంటాం. ఇది ఒక అరుదైన విషయం.

నేల విడవని విజ్ఞత

మరొకటి – ఆయన తాత్త్విక అవగాహన, అందులోని సునిశితత్వం, సరళత, నేల విడవని విజ్ఞత. పౌరహక్కుల సంఘంలో సైద్ధాంతిక విభేదాలు తలెత్తినప్పుడు, హక్కుల ఉద్యమ పరిధిని విస్తరిస్తూ, హక్కుల ఉల్లంఘనల జాబితాలో ఆయన చోటు కల్పించిన అంశాలు మాబోటి వాళ్ళ గుండెలను తాకాయి. రాజ్యహింసే హక్కుల ఉల్లంఘనలకు పర్యాయపదంగా పరిగణించబడుతున్న దినాలలో, భారత సమాజంలో భయంకరమైన ఇతర వ్యవస్థీకృత హింసా రూపాలున్నాయని – ఒక వర్గంగా స్త్రీలపై జరిగే హింస, దళితులపై సాగే అమానుష వివక్షా హింస, నాగరిక సమాజం నుండి వెలివేయబడి ప్రదర్శనా వస్తువులుగా మారిన ఆదివాసులపై అమలయ్యే హింసాకాండ మొదలైనవి రాజ్యహింసకు ఏమాత్రం తీసిపోవని, తమ స్థితిగతులు సమూలంగా మారాలనే లక్ష్యంతో ఆయా వర్గాలు చేసే పోరాటాలు కూడా విప్లవ పోరాటాలుగా పరిగణించబడాలని ఆయన పెట్టిన ప్రతిపాదన నాబోటి వాళ్ళను తట్టి లేపాయి. హక్కుల ఉద్యమం పేరిట అప్పటి వరకూ సాగిన కార్యాచరణకు గల పరిమితులను గుర్తు చేశాయి. స్త్రీ, దళిత, ఆదివాసీ విముక్తి ఉద్యమాలు, ఇతర అస్తిత్వవాద ఉద్యమాలకు బాలగోపాల్ ప్రతిపాదనలు ఊతమిచ్చాయి.

ఈ సందర్భంలో నేను మరొక విషయాన్ని కూడా గుర్తు చేసుకోవాలి. పౌరహక్కుల సంఘంలో సైద్ధాంతిక విభేదాలపై చర్చల సందర్భంగా విప్లవకారులు ప్రజల యెడల బాధ్యతగా వ్యవహరించాలని, కర్కశత్వానికి, అమానుష చర్యలకు పాల్పడరాదని, నూతన ప్రజాస్వామిక విప్లవం సాధించిన తర్వాత కూడా ప్రజల ప్రశ్నించే హక్కుకు హామీ ఉండవలసిందేనని, నూతన ప్రజాస్వామిక విప్లవాన్ని లక్ష్యంగా ప్రకటించుకున్నవారు ఆ ప్రజాస్వామిక విలువలను తప్పనిసరిగా గౌరవించవలసిందేనని బాలగోపాల్ అంటుండేవారు. ఈ విషయంలో బాలగోపాల్ కొంత అతిగా స్పందిస్తున్నారని, ఆయన వ్యక్తం చేసిన భయాలు చాలావరకు ఊహిస్తున్నవి కావచ్చునని, విప్లవ కార్యక్రమాల సందర్భంగా పీడిత వర్గాల కసి నుండి అక్కడక్కడ జరిగిన ఘటనలకు ఎక్కువ భయపడుతున్నారని వ్యక్తిగతంగా నేను భావించాను. ఉద్యమ ప్రాంతాలకు దూరంగా ఉన్న ప్రాంతాలకు చెందిన వ్యక్తిగా అప్పటికి అది నేను ఏర్పరచుకున్న భావన. అయితే ఒక తెలంగాణ జిల్లాకు చెందిన ఒక ఎస్సీ అబ్బాయి ఒక బి.సి. అమ్మాయిని ఇష్టపడి, పెద్దలకు ఇష్టం లేకుండా పెళ్ళి చేసుకున్న సందర్భంలో పార్టీ ఎస్సీ అబ్బాయినే శిక్షించిందని తెలిసినప్పుడు విప్లవోద్యమంలో జరిగే హింసా ఘటనలన్నీ అనివార్య పరిస్థితులలో సంభవించినవి కావని, కుల వివక్ష ఇక్కడ కూడా ఒక స్వభావంగా నడుస్తూనే ఉందని అర్థమైంది. నా భావనలోని పొరపాటును గుర్తించాను. నేను, మరికొందరు మిత్రులం కలిసి బాలగోపాల్‌తో రెండు దఫాలుగా చర్చలు జరిపి, పూర్తి అవగాహన ఏర్పడ్డాకే కొంత ఆలస్యంగా మానవహక్కుల వేదికలో భాగమయ్యాం.

'యు ఆర్ గ్రేట్' అన్నాడు ఇంజనీరు

నెల్లూరు జిల్లాకు చెందిన హక్కుల ఉద్యమ కార్యకర్తగా బాలగోపాల్‌తో నాకు ఎన్నో అనుభవాలున్నాయి. తుఫానులు, వరదలు, రొయ్యల చెరువులు, కరువులు, విస్థాపనలు, సెజ్‌లు, పర్యావరణం, అసహజమరణాలు, చట్టాల ప్రచారం, అవగాహనా తరగతులు... ఇట్లా అనేక అంశాలమీద అనేక సందర్భాల్లో ఆయన నెల్లూరు జిల్లాకు వచ్చారు. జిల్లా భౌగోళిక స్థితి ఆయనకు కరతలామలకం. తడనుండి కావలి వరకు, ఉదయగిరి, వరికుంటపాడు నుండి ముత్తుకూరు వరకు అన్ని ప్రాంతాలు, వాటి ప్రత్యేకతలు ఆయనకు తెలుసు. జిల్లావాసులమైన మాకంటే ఎక్కువ పరిజ్ఞానం ఆయనకు ఉండడం మమ్మల్ని ఎంతో అబ్బురపరిచేది. ఆ విషయంలో పోటీ పడాలనుకునే వాళ్ళం. ఆయన పర్యటనలన్నీ ఏదో ఒక ముఖ్యమైన విషయానికి, సమస్యలకు సంబంధించినవే. వాటిలో కొన్ని బాగా గుర్తుండిపోయాయి. 2004 సంవత్సరంలో భారీ వర్షాలకు చెరువులు తెగిపోయి జిల్లా అతలాకుతలమైపోయింది.

అప్పుడు బాలగోపాల్ నాయకత్వంలో సైదాపురం, బాలాయపల్లి, వెంకటగిరి, బోగోలు, జలదంకి, కలిగిరి, వింజమూరు మండలాలు తిరిగాం. కండలేరు, సోమశిల, తెలుగుగంగ లోతట్టు ప్రాంతాలను పరిశీలించాం. ఆ సందర్భంగా ఆయన నెల్లూరు జిల్లాలో నీటి పారుదల వ్యవస్థ, సోమశిల, కండలేరు రిజర్వాయర్లు, తెలుగుగంగ కాలువల నిర్మాణం తర్వాత ఉత్పన్నమైన పరిస్థితి, జిల్లాలో ప్రముఖ నీటి వనరుగా ఉన్న చెరువుల వ్యవస్థను కాపాడడానికి తీసుకోవలసిన చర్యలపై ఒక సమగ్రమైన నివేదికను తయారుచేశారు. ఆ సమయంలోనే నీటిపారుదల శాఖ కార్య నిర్వాహక ఇంజనీరు కార్యాలయానికి సమాచారం కోసం వెళ్ళినప్పుడు జరిగిన సంఘటన ఒకటి చెప్పాలి. అక్కడ పనిచేసే ఒక ఇంజనీర్ వరంగల్‌లో తన సమకాలికుడట. ఆ చనువుతో బాలగోపాల్ తనకు కావలసిన ఎన్నో సాంకేతిక విషయాలను సేకరించారు. వాటి వివరణలు అడిగారు. కాసేపటికి సదరు ఇంజనీరు బాలగోపాల్‌ను మీరు కూడా ఇంజనీరేనా అని అడిగారు. కాదు, ఇది కేవలం విషయ సేకరణ కోసమే అని బాలగోపాల్ బదులిచ్చారు. 'ఒక అనుభవజ్ఞుడైన ఇరిగేషన్ ఇంజనీరులా చర్చించారు. యూ ఆర్ గ్రేట్' అంటూ ఆయన బాలగోపాల్‌ను అభినందించడం, అదేమీ పట్టించుకోకుండా బాలగోపాల్ తలవంచుకుని బయటికి వచ్చేయడం నాకు బాగా గుర్తు.

నెల్లూరు జిల్లా తడ వద్ద స్థాపించిన తొలి 'సెజ్' కర్మాగారం 'అపాచీ'. 2008లో ఈ 'సెజ్' కారణంగా భూములు, ఇళ్ళస్థలాలు, సాగునీటి కాలువలు కోల్పోయిన గ్రామాల ప్రజలను కలిసి పరిస్థితిని అర్థం చేసుకోవడానికి బాలగోపాల్ అక్కడకు వచ్చారు. భూసేకరణలోను, పరిహారం చెల్లింపులలోను, హామీ ఇచ్చిన ఉపాధి విషయాలలోనూ జరిగిన అవకతవకలను రికార్డు చేశారు. ఎక్కడా తాను హైకోర్టు న్యాయవాదినని చెప్పుకోలేదు. అలా చెపితే ఏదో కేసుల కోసం వచ్చిన లాయర్ అనుకుని ప్రజలు పొరపడే అవకాశం ఉందని, దానివల్ల సమస్యకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు బయటకు రాకుండా పోతాయని ఆయన ఈ జాగ్రత్త తీసుకున్నట్లు తర్వాత మాకు అర్థమయింది.

2009లో బాలగోపాల్ తీరప్రాంతాలను సందర్శించారు. కృష్ణపట్నం వద్ద నిర్మించబడిన 'పోర్టు' వల్ల ఖాళీ అవుతున్న మత్స్యకార గ్రామాలకు వెళ్ళి పోర్టు వల్ల మత్స్యకారుల ఉపాధికి, జీవించే హక్కుకు సంభవించబోయే ప్రమాదాన్ని వివరించారు. అదే విధంగా ముత్తుకూరు సమీప గ్రామాల్లో నిర్మాణం కాబోతున్న విద్యుత్ కేంద్రాల వల్ల ముత్తుకూరు మండలమే గాక మొత్తం జిల్లా భయంకరమైన కాలుష్యం బారిన పడబోతుందని, రామగుండంకు మించిన విపత్తును ఎదుర్కోబోతోందని పర్యావరణ శాస్త్రవేత్తల ద్వారా మత్స్యకారులకు వివరంగా చెప్పించి వారిని హెచ్చరించారు.

విశాఖ, శ్రీకాకుళం, కాకినాడ ప్రాంతాలలో కాలుష్య కారక పరిశ్రమలకు వ్యతిరేకంగా జరుగుతున్న ఉద్యమాల ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడంతా అటువంటి విద్యుత్ కేంద్రాలవల్ల నెల్లూరు జిల్లాకు జరగబోయే ప్రమాదాన్ని గుర్తు చేస్తూ ఈ విషయమై ప్రజలను హెచ్చరించడానికి తీర ప్రాంతం వెంబడి పాదయాత్ర జరుపుదామని ప్రతిపాదించారు. ఆ కర్తవ్యాన్ని తప్పక నెరవేరుస్తాం.

బాలగోపాల్‌తో నాకు వ్యక్తిగత అనుబంధం కూడా ఉంది. బహుశా ఆయన చదివిన కాలేజీ (కావలి జవహర్ భారతి)లోనే నేనూ చదవడం వల్లనో, లేక నెల్లూరు జిల్లాతో ఆయనకుగల అనుబంధం వల్లనో నాతో కొంత చనువుగా ఉండేవాడు. నామీద జోక్‌లు వేసేవాడు. ఏమీ పట్టనట్టు ఉంటాడు గానీ మంచి హాస్య చతురుడు. ఒకసారి నాకోసం ఎవరిదో ఒక డొక్కు స్కూటర్ తీసుకుని నేను పనిచేస్తున్న కాలేజీ ఉన్న ఇనమడుగు అనే ఊరికి వచ్చారు. నెల్లూరు నుండి ఆ ఊరు 10 కి.మీ. ఉంటుంది. ఇద్దరం బయల్దేరి నెల్లూరు వస్తుండగా దారిలో ఆ స్కూటర్ ఆగిపోయింది. కనీసం 3–4 కి.మీ నెట్టుకు రావలసి వచ్చింది. టౌన్‌లోకి ప్రవేశించేచోట ఒక సిగ్నల్ బోర్డు ఉంది. దానిమీద – ట్రాఫిక్ నిబంధనలు పాటించండి. ప్రమాదాలను నివారించండి. ఇట్లు ట్రాఫిక్ సి.ఐ. నెల్లూరు – అని రాసి ఉంది. వెంటనే బాలగోపాల్ – 'ఏమయ్యా! ఈ హెచ్చరిక సి.ఐ.దా? మరి ఎస్.ఐ.కి ఆ పట్టింపులేదా' అన్నారు. అంత ఒత్తిడిలోనూ ఆయన హాస్య చతురత ముచ్చట వేసేది.

ఉద్యమాల రౌడీవా అనేవారు

2003 ఆ ప్రాంతాలలో నేను హక్కుల సంస్థతోబాటు బలహీన వర్గాల సమాఖ్య, ఆలిండియా సమతా సైనిక్‌దళ్, పర్యావరణ పరిరక్షణ సమితి, ఎస్సీ ఎస్టీ అత్యాచారాల నిరోధక చట్టం అమలు కోసం ఏర్పడిన కమిటీ తదితర సంస్థలతో కలిసి పనిచేసేవాణ్ణి. ఆ పరిస్థితిపై వ్యాఖ్యానిస్తూ నువ్వు నెల్లూరు జిల్లాలో ఉద్యమాల రౌడీవా అనేవారు. ఆయనకు ఎప్పుడైనా ఫోన్ చేస్తే విషయం సూపర్‌సానిక్ వేగంతో చెప్పాల్సిందే. మధ్యలో ఆలోచనలో పడి ఊపిరి తీసుకున్నా ఫోన్ పెట్టేసేవారు. ఒకసారి నేను ఆ విషయమై – ఎంతో అవసరం ఉండి ఫోన్ చేస్తాం. ఫోన్ చేసింది మేము. బిల్లు పడేది మాకు. మధ్యలో మీకేం బాధ. ఎవరో తరిమినట్టు ఫోన్ పెట్టేస్తారు – అని నిలదీశాను. భలే ఉన్నావే. బిల్లు నీదే. కానీ టైం నాది కదా – అని ఆయన సమాధానం.

బాలగోపాలంటే నాకు ఒక ప్రత్యేకమైన గౌరవం. అందుకు కారణం ఆయన వ్యక్తిత్వం. ప్రతి వ్యక్తీ ఏదో ఒక వర్గానికి, కులానికి, మతానికి, ప్రాంతానికి, సంస్కృతికి చెందినవారై ఉంటారు. వాటి కారణంగా సంబంధిత స్వభావం, లక్షణాలు

అనివార్యంగా అలవడి ఉంటాయి. అదే కారణంగా వాటిలో చాలామటుకు అవలక్షణాలుగాను, ఆధిపత్య లక్షణాలుగాను, ఛాందస లక్షణాలుగాను ఉండొచ్చు. ప్రగతిశీల భావాలు గలిగినవారు ఆ లక్షణాలను ప్రయత్నపూర్వకంగా వదిలించుకుని, నూతన విలువలను ప్రోది చెయ్యాలి. మనిషి వ్యక్తిత్వానికి, ప్రగతిశీలతకు అదే కొలబద్ధ. ఆహారపుటలవాటుల నుండి ఆలోచనాసరళి వరకు మార్చుకోవడానికి బాలగోపాల్ చేసిన ప్రయత్నాలు, కృషి, సంకల్పం నేను చాలా దగ్గరగా గమనించాను. ఈ విషయంలో బాలగోపాల్‌ది మహోన్నత వ్యక్తిత్వం. అది నన్ను నిరంతరం అప్రమత్తం చేసే ఒక దిక్సూచి.